

Vildängel

”Vildängel” är en film om ett gäng störiga och lite trasiga ungdomar och deras arbete med att sätta upp en musikal tillsammans. Det är också en film om hur skolan fungerar, på gott och ont.

Åldersrekommendation:
högstadiet / gymnasiet

En filmhandledning av
Gunilla Granath

Det handlar mycket om killar – men det är tjejerna som tar initiativen i ”Vildängel”. På bilden Linda & Jim, Nina Morin och Matthias Barthelsson.

Jim sitter på tåget upp till Luleå och lyssnar på sin freestyle. Volymen är så hög att basgångarna dundrar ut i kupén. Musiken är av den råa hetsiga typ som de flesta vuxna brukar avsky. Han själv ser dessutom ut på ett sätt som samma slags vuxna finner illavarslande: fientlig kroppshållning, långt, slantigt hår som inte är speciellt nytvättat, keps och trasiga jeans över långa magra ben.

Jim är fosterhemsplacerad och tillhör den sortens ungdomar som den vanliga skolan inte rör på, inte orkar med, inte vill ha. Ändå har han egentligen bara flummat runt och snattat lite.

I *Vildängel* får vi träffa ett litet gäng trasiga unga människor av ungefär samma slag som Jim. Men vi får komma långt bakom kulisserna av rutinmässig tonårstökighet. Här finns inget allmänt jobbigt tonårskollektiv eller allmänt oförstående vuxna av allmänt träig karaktär. Här finns istället känsligt skildrade individer i helfigur och en orubblig tro på människors skapande kraft och förmåga att växa i samspel med andra.

Trovärdigheten hänger säkert samman med att de unga skådespelarna själva stått modell för rollfigurerna, även om ingen spelar sig själv i filmen. Skådespelarna har också varit med och utformat dialogen. Christer Engberg som regisserat filmen har i arten arbetat med den typ av tea-

terverksamhet som skildras i filmen och skådespelarna är alla gamla elever till Engberg.

Filmens handling

Jim kommer från Stockholm och tycker att det är ett öde värre än döden att hamna uppe i en håla i Norrbotten. Hans fosterfamilj är trevlig om än lite valhänt.

Jim placeras i en specialklass som är i färd med att sätta upp en musikal under ledning av läraren Conny.

Filmens egentliga handling är det skapande arbetet i en klass med musikalen och allt det som händer mellan alla som deltar. Nästan alla, både elever och vuxna, växer och förändras. På så sätt kan man se *Vildängel* som en kollektiv utvecklingshistoria.

När Jim kommer in i klassrummet för första gången får vi se det ur hans perspektiv. Här sitter en samling udda individer håglöst utspridda. Reijo, rebellen som drömmer om att bli popstjärna – och som faktiskt skulle kunna bli det – vråker snabbt ur sig något taskigt mot Jim. Kenta slamrar ihärdigt på en gitarr medan till synes tuffa Linda mödosamt försöker läsa högt ur en bisarr text om silverfiskar. Viktor är lillgammal och låter alltid som om han höll föredrag när han samtalar med någon. Nadja, en snäll familjeflicka hamnade på sned i livet när hon blev kär i Reijo.

Katja, som blir rädd så fort någon höjer rösten, skriver spridda ord på tavlan.

Jim vill omedelbart rymma raka vägen hem till Stockholm.

I musikalen har Jim fått sig tilldelat en monolog som handlar om en anka som inte vill vara anka utan örn. Jimmy står med sitt papper i handen och ska läsa, men får inte ett ord över sina läppar. Man ser hans vanmakt, men de andra stönar irriterade över att han är så seg och blyg. I bakgrunden sitter skolvaktmästaren och lyssnar.

Plötsligt störtar Jim ut från scenen och skriker att han ger fan i hela skiten och att han tänker dra tillbaka till Stockholm. Inne på toaletten går han bärsärkagång och sjunker till slut ihop tillintetgjord och snyftar medan vattnet sprutar ensligt från väggen ovanför det nerslitna handfatet. Vaktmästaren kommer dit och stirrar ut över förödelser. Vaktmästaren är förmodligen den som först begriper att Jim inte kan läsa och han hjälper Jim att studera i sin monolog.

Under en av repetitionsdagarna dyker det upp en ung praktikant som heter Stina. Hon beundrar Reijos talang och framhäver honom som gruppens stjärna. Nadja betraktar henne misstänksamt.

Conny spelar i ett band och en

kväll har bandet spelning på en klubb i stan. Hela gänget inklusive Stina kommer dit. Stina bjuder upp Reijo och de dansar vilt medan Nadja blir mer och mer missmodig. Viktor är kär i Linda och bjuder upp henne, men får oförmodat en örfil till svar. Linda i sin tur är förälskad i Jim och på natten vandrar de ut från klubben hand i hand.

Stina tar med sig Reijo hem till sig. Hon sitter tätt intill honom i soffan och talar om för honom att hon tycker att han är en oerhört begåvad kille och att han är gruppens stjärna. Stina undrar hur han står ut med sin taskiga gamla gitarr. Hon tycker att han är värd ett mycket bättre instrument.

Nästa dag slår sig rektor och studierektor ner i salongen för att titta på repetitionerna. Bägge är miss-tänksamma mot projektet och anser att man daltar med Connys elever. Allt går bra till en början. Reijo kommer dock försent utan att be om ursäkt eller förklara sig. Conny morrar ilsket över hans nonchalans. Väl uppe på scenen tar Reijo fram en ny röd lyxgitarr och Conny blir både bestört och konfunderad. Har Reijo stulit den? De börjar gräla och det hela slutar med att Reijo slår sin nya gitarr till flis och störtar därifrån. Stina vrålskäller på Conny och skriker att det är hon som köpt gitarren till Reijo. Conny gormar tillbaka att man faktiskt inte går och lägger sig med hans elever!

Rektor och studierektor lägger med omedelbar verkan ner hela projektet trots Connys protester. Det var väl inte så farligt, tycker Conny.

Gruppen beslutar sig för att slutföra arbetet på egen hand och vill att Conny ska leta reda på Reijo. Vaktis säger till Conny att ifall Reijo inte vill komma tillbaka så kan faktiskt Jim ta Reijos roll. Conny är skeptisk.

När Conny slutligen hittar Reijo har denne klättrat upp i en lyftkran som står på ett nöjesfält nere vid hamnen. Nere på marken står hans lillasyster och stirrar förskrämt på sin bror som är en liten prick uppe i skyn. Conny klättrar upp för att hämta ner Reijo, men Reijo är lite berusad och kaxig. Han försöker utmana Conny. Vågar du hoppa? Nedanför blänker hamnens mörka vatten. Conny talar, argumenterar

och diskuterar förmiddagens sammandrabbning, men Reijo är inte längre nåbar. I en slags egenmäktig lekfullhet dras han till det stora svindlande som ingen vanlig törs utmana. Plötsligt hoppar han.

Hans kropp återfinns inte.

Borta i skolan går ridån upp och Vildängel har premiär utan Reijo. Föreställningen gör succé! Rektor sprudlar av entusiasm. Jim spelar Reijos roll på sitt eget vis och slår alla inklusive fosterföräldrarna med häpnad.

Viktors sökande hungriga blick finner ingen pappa bland den larmande glada publiken, istället är det Katja som lägger armarna om hans hals. De lämnar teatern tillsammans och Viktor docerar glatt och mångordigt om Sokrates.

I slutscenen tar gruppen avsked av Reijo nere vid hamnen och Reijo dansar i en drömscen på kajkanten som för evigt fången i den tvångströja han bär i den roll han aldrig spelade för publik.

Fri! / Fri att tänka, fri att vara / fri att arbeta, arbetsfri
fri från arbete, fri från allt

Skolan - en känslomässig häxkittel

Ungdomarna i Connys teatergrupp har visserligen hamnat där för att de har det lite extra trassligt, men så snart vi lärt känna dem lite närmare är de lätta att identifiera sig med. Skillnaden mellan en vanlig klass och Connys klass är att känslorna får svalla utan lock i Connys grupp. Tittar man på en vanlig klass finns där alltid en argstint Jim med läs-och skrivsvårigheter, en talangfull och kaxig Reijo med mamma som super, en begåvad familjeflicka av Nadjas typ, en vettsrämd liten Katja och en vilsen Viktor viktigpetter med en myndig pappa som alltid ser vid sidan av honom. Alla söker de närhet, alla vill de greppa livet och hitta sitt jag, men i den vanliga skolan får livet så sällan vara med. Livet klas-sas inte som kunskap.

★ *Jag tror att det skulle vara frukt-bart att diskutera den pedagogik som Conny bedriver med sin teater-grupp. Hur ska man se på kunskap? Vad har Connys elever lärt sig när projektet är över? Är det en kunskap*

som man kan använda ute i livet? Hur ser skolan på skapande arbete? Rektor och studierektor tyckte att man daltade med Connys elever.

Hur ser man på skapande i din skola?

Längtan efter närhet

Conny är en person som har lätt för att komma nära sina elever, men han är både tafflig och fänig mellan varven. Han är kort sagt mycket mänsklig. Som lärare gömmer han sig aldrig bakom en professionell roll. Han är Conny på gott och ont.

★ *Hur skulle skolan fungera ifall lärare och elever pratade om känslor så som man gör här? Vildängel är ju på sätt och vis en uppfordrande film. Den visar att personlig utveckling uppnås i nära relationer med andra. Gäller det bara i specialklasser med "halvstörda ungar" eller gäller det oss alla?*

Vissa gånger blir Connys samtal riktiga fiaskon, som exempelvis då han tycker att Viktor ska tala ut med Linda. Andra gånger, som när han upptäcker att Jim inte kan läsa är han mycket inknäppad och respektfull.

★ *Hur skulle dina elever beskriva Conny? Barnslig, mänsklig, prestigelös, hetsig, medkännande? Kanske alltihop.*

Skulle en matematiklärare kunna vara som Conny? Eller borde matematiklärare vara som Conny?

Jim och vaktis

Det första mötet mellan Jim och vaktis börjar i en konflikt där vaktis uppträder som en riktig hårding. Han kräver att Jim ska ta upp en fimp som han absolut inte slängt på marken. Replikskiftet är fullständigt tonsäkert. Precis så här kan det låta ute på skolorna.

Det fascinerande är, att trots att man vet att vaktis är orättvis och har ett elakt och nedlåtande tonfall, så finns det en del av en själv som tycker att vuxna ändå har rätt att låta så där och den där lille snorvalpen ska banne mig inte svara emot!

★ *Jag tror att det skulle vara oerhört intressant att diskutera just den där scenen. Hur kände du själv inför den? Hur beskriver dina elever situationen? Tycker de att de blir behand-*

lade så av vuxna?

Just därför att deras relation börjar så dåligt är det spännande att se att det är just vaktis som kommer att ta sig an Jimmy. Deras blivande vänskap planteras så försiktigt att man knappt märker det. Vaktis sitter och spelar munspel i skuggorna längst bort i salongen. Jimmy lystrar intresserad.

Conny har en lite tassande besvärlig relation till vaktis. Han ber honom slå i några spikar, men det har vaktis inte tid med. När Conny å andra sidan säger att han ska göra det själv hävdar vaktis att det krävs en yrkesman för sånt där. Har vaktis också dåligt självförtroende eller varför reagerar han som han gör? Upplever han att lärarna ser ner på honom?

Så småningom får vi veta att vaktis har haft precis samma problem som Jim. Han vet hur det känns och kan stötta. Men dessutom har de två musiken tillsammans. De prövar olika melodislingor på gitarren, men Jim tror inte riktigt att Conny kommer att gilla det där. Skit i Conny, säger vaktis.

I början av filmen är han en ganska osympatisk person som gnäller över Connys "lekstuga" och på slutet är han en varm vän som stöttar Jim i vått och torrt.

★ *Vad är det som får honom att förändras? Är hans utveckling trovärdig?*

Läs-och skrivsvårigheter

Jimmys situation är inte helt ovanlig. Många dyslektiker gör precis som han. De döljer till varje pris sitt handikapp för att inte tappa ansiktet. I skolan premieras läsning och det logiskt verbala på bekostnad av alla andra sorts kreativa språk och uttryck.

★ *Vilken sorts skolkultur är det som gör att det upplevs som så fruktansvärt nesligt att erkänna att man inte kan eller har väldigt svårt för att läsa? Skulle Jim komma till sin rätt i en musikklass? Men hur ofta ser man elever av Jims sort i en musikklass? Är kultur en klassfråga? Hur ser dina elever på läs-och skrivsvårigheter? Finns det någon i din klass som känner igen sig?*

Diskutera Jims reaktion när han

rusar ut från scenen och slår sönder toaletten. Vad är det som ligger bakom?

Kärlek

I *Vildängel* är kärleken en stor och läkande kraft, men den kan också vara smärtsam. Man satsar sig själv och blir grymt avvisad.

Viktor är en mycket egen person. I en universitetsmiljö skulle han kanske inte te sig särskilt udda, men bland en grupp tonåringar på gymnasiet blir han mycket speciell. Man kan säga att han kommunicerar genom att hålla föredrag. Men det blir ju lätt en envägskommunikation där Viktor - ingen annan - tycker att han vet bäst. Hans pappa gör egentligen likadant. Han frågar Viktor hur det går med teatern, men sen när Viktor börjar berätta lyssnar han inte utan tycker bara att Viktor pratar för fort. Det är klart att han måste prata fort med en pappa som alltid avbryter. I en tragikomisk scen på ett café tvingar han Viktor att ideligen göra andningsövningar för att slappna av.

När Viktor uppvaktar Linda känner han inte in ifall Linda är på samma våglängd som han själv. Han bara mässar om hur söt och fantastisk hon är utan att Linda själv på allvar finns med. Är han verkligen kär i personen Linda eller är det i idén Linda?

På slutet finner han och Katja varandra, eller rättare, Katja finner Viktor. Man får en stark känsla av

att Katja ser Viktor och uppskattar honom precis som den han är.

★ *Ser Viktor i sin tur Katja eller är det bara hon som ser honom? Är förmågan att relatera till andra något som man lär sig hemma eller är det medfött? Kommer Katjas kärlek att hjälpa Viktor att slappna av så att han faktiskt ser vem hon är?*

Förutom Viktor när han uppvaktar Linda så är det tjejerna som tar initiativ i den här filmen. Det är Linda som följer efter Jim på bron, det är hon som uppmärksammar honom och stöttar honom. På samma sätt är det Katja som ser Viktors kvalitéer och försvarar honom när Conny blir irriterad.

Det är Stina som bjuder upp Reijo på klubben. Det är hon som bekräftar honom och hans begåvning. Det är Nadja som lyssnar på Reijo när han berättar om sina drömmar. Det är hon som får ut honom ur musikaffären när situationen håller på att gå över styr.

★ *Finns det något exempel på motsatsen i Vildängel, att en kille stöttar och bekräftar en tjej som är stadd i utveckling? Tycker dina elever att filmens beskrivning stämmer med verkligheten? Är det tjejerna som får stå för det känslomässiga kapitalet medan killarna på sätt och vis står för förändring och karriär?*

Kärleken är en helande kraft, men är det bara killarna den helar?

Reijo & Nadja, i rollerna Patrik Johansson och Lotta Högborg

Den kollektiva arbetsprocessen

I en kollektiv arbetsprocess uppstår alltid konflikter likaväl som starka lyckokänslor.

Konflikterna rör sig ofta om vem som får ta plats, vem som är duktig och talangfull. Det är lätt att bli irriterad när någon gör fel, lätt att bli otålig och nästan förakftfull, svindlande nära att tycka att den som gör fel borde bytas ut. I kraftfältet mellan Conny och gruppens medlemmar utvecklas starka känslor. Conny vill och önskar hett att alla ska känna sig sedda, att alla ska ha roligt och vara lika duktiga. Trots detta övermannas han av irritation över Viktor, som blir något av en hackkuckling. "Men Viktor, du sjunger ju *falskt!*" gastar han dramatiskt, som om Viktor hade begått ett mord.

Etter värre blir det när Conny ber Reijo av alla personer att sjunga så som det ska låta; i rätt tonart och rätt takt. "Ska du ta det här numret också?" säger Viktor till den kaxiga Reijo i en blandning av oförfärat trots och ömklig förödmjukelse.

★ *Hur ska man hantera den sortens konflikt? Vad går före? Att det ska låta bra eller Viktors självkänsla? Hur hanterar Conny själv sitt utbrott? Vad tycker de andra om hans reaktion? Är det någon som säger ifrån?*

Connys grundsyn är dock att uppsättningen ska vara ett kollektivt arbete där ingen är stjärna. Annorlunda är det nog med Stina. Hon värderar och sorterar och för fram Reijo som stjärna. Hon har i grunden goda avsikter trots att mycket går fel men kan även uppfattas som en ganska manipulativ person.

★ *Hur går Stina till väga för att få det som hon vill ha det? Lyckas hon? Vad tycker gruppen om Stina? Vad tycker egentligen Reijo som tar emot en gitarr av henne?*

Inom alla grupper finns en laddning mellan polerna kollektivism och individualism, mellan ledarskap och gemensamt bestämmande, mellan konkurrens och sammanhållning. I filmens teatergrupp pendlar stämningen mellan de olika polerna. Det

är som en ständig dragkamp.

Konflikterna är många, men lyckokänslorna å andra sidan kommer när det gemensamma arbetet lyfter, när värmen inom gruppen är hetare och starkare än osäkerheten och konkurrensen. Den lyckan är som ett slags gemensam flygtur, lika befriande som konkurrensen är krympande.

★ *Det finns flera exempel på att gruppmedlemmarna stödjer varandra. Ta fram dem och försök beskriva känslan.*

Hur ser det ut i din klass? Vilka poler finns där? Är det någon pol som dominerar?

Förändring och utveckling

Var och en av personerna i filmen upptäcker något om sig själva. För några blir teaterprojektet helt omvälvande, som exempelvis för Jim. Jim träder till och med in och fyller den roll som "stjärnan" Reijo har haft.

För Reijo å andra sidan slutar teaterprojektet med att han tar ett slutgiltigt steg åt sidan och dör. Reijo är en komplex person. Å ena sidan är han den amoraliske, begåvade rebelen som inte ens drar sig för att stjäla av Frälsningsarmén. Å andra sidan är han den inkännande och ansvarstagande sonen som tar hand om mamma när hon supit ner sig. Han tar dessutom hand om sin lillasyster när modern åker in på torken.

★ *Som med en klackspark satsar han sitt liv i ett hopp från en lyftkran. Vad är det som driver honom till en så drastisk handling? Vad är det han vill bevisa? Hur skulle dina elever beskriva en person som Reijo? Vilket slags förändring har han genomgått?*

Nästan alla killarna i filmen är utagerande. I vilket fall som helst tar de plats och syns. Det gör inte flickorna på samma sätt. En som nästan är som Det osynliga barnet i Tove Janssons novell med samma namn är Katja. Det enda man märker av henne är två mörka uppskrämda ögon.

Går det att göra sig bemärkt, det vill säga synlig, genom att bli osynlig? Det tycks som om många osäkra flickor med jobbiga hemförhållanden tar den utvägen. Men den är definitivt inte lika effektiv som pojknarnas väg. Katja var tvungen att ta, eller låtsas ta, en överdos med sömnmedel

för att hennes osynlighet skulle bli tillräckligt uppenbar.

★ *Varför blir osäkra och olyckliga pojkar bråkiga och störiga medan osäkra och olyckliga flickor vänder sig inåt och inte märks? Hur lyckas Katja göra sig synlig igen?*

Diskutera hur flickorna har påverkats av och utvecklats genom teaterprojektet. Jämför deras utvecklingsgång med pojknarnas.

Conny är en av de mest centrala personerna i Vildängel. Vad har han lärt sig av att genomföra teaterprojektet?

Diskutera också hur gruppen som helhet har förändrats? Vad har den erövrat och vad har den förlorat? Har själva skolan vunnit något?

PRODUKTIONSUPPGIFTER:

Sverige 1997

Manus: Christer Engberg & John O. Olsson

Regi & musik: Christer Engberg

Producent & foto: John O. Olsson

Produktionsledning: Anna Pontén

Klippning: Håkan Karlsson

Ljud: Jan Brodin

Kostym & mask: Lena Lidman

I ROLLERNA:

Jim – Mattias Barthelsson

Reijo – Patrik Johansson

Katja – Lotta Örnryd

Nadja – Lotta Högberg

Viktor – Martin Wikström

Linda – Nina Morin

Conny – Fredrik Gunnarsson

Vaktis Sivert – Totta Näslund

Stina – Ann-Sofie Rase

TEKNISKA UPPGIFTER:

Speltid: 95 min

Format: Vidfilm 1:1.66

Ljudsystem: Dolby SR

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 29.8.1997

DISTRIBUTION:

Svensk Filmindustri, 127 83

Stockholm Tel 08-680 35 00, fax

680 37 04

Till Filmhandledningen är framtagen en VHS kassett med excerpter i samarbete med Svensk Filmindustri där den finns att låna gratis.